

**РОЗВИТОК
ФОНОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТА –
ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ
МОВЛЕННЄВОЇ ПОЛКОМПЕТЕНТНОСТІ
ДОШКІЛЬНИКІВ**

*Рібиун Юлія Валентинівна,
доктор філософії в галузі педагогіки,
старший науковий співробітник лабораторії логопедії
Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, дипломований
психолог, сертифікований психотерапевт*

РОБОТА З БАТЬКАМИ

Режим доступу до відеоінтерв'ю:

частина 1 –

http://tonis.ua/siteimages/videoteka/flv/2013_03_16_SHOD_D_BATKIV.mp4;

частина 2 –

http://tonis.ua/siteimages/videoteka/flv/2013_03_23_SHOD_D_BATKIV.mp4

ПРОГРАМА
„ЩОДЕННИК ДЛЯ БАТЬКІВ”

СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЕКТ

Міністерства освіти і науки України спільно з Освітнім порталом

«Педагогічна Преса»

«ОСОБЛИВІ ДІТИ»

Режим доступу до презентацій:

проекту:

вебінару-семінару:

[http://pedpresa.com
.ua/biblioteka/diahn
ostyka-
poperedzhennya-ta-
podolannya-
movlennevyh-vad-
u-doshkilnykiv/](http://pedpresa.com.ua/biblioteka/diahnostyka-poperedzhennya-ta-podolannya-movlennevyh-vadu-doshkilnykiv/)

[https://www.youtub
e.com/watch?v=D9
r_1kT1E9s](https://www.youtube.com/watch?v=D9r_1kT1E9s)

www.logoped.in.ua

ОСОБЛИВІ ЧАСИ – ОСОБЛИВІ ПЕРСПЕКТИВИ

Ю. В. Рібцун

**ДОШКІЛЬНЯТКО:
навчально-виховна
та корекційно-
розвивальна робота з
дітьми з особливими
освітніми потребами,
які мають мовленнєві
порушення**

Знаходиться на етапі авторської розробки та часткової апробації.

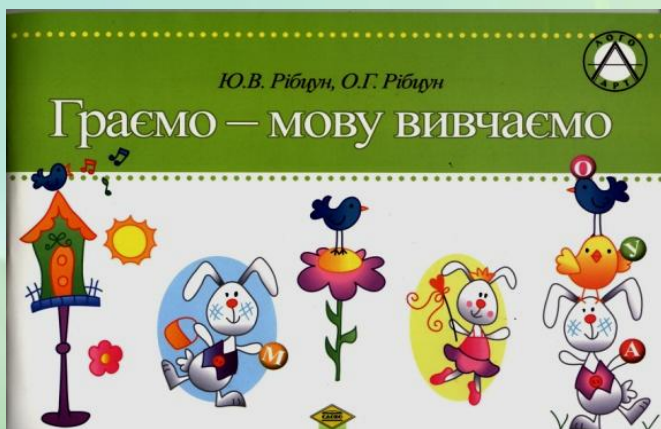
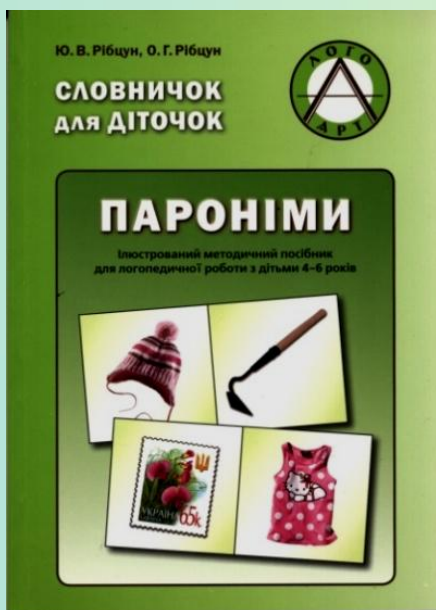
Всеукраїнська спеціальна програма для вчителів-логопедів, корекційних педагогів, вихователів, практичних психологів дошкільних навчальних закладів компенсуючого, комбінованого типу, логопедичних груп, ДНЗ загального розвитку з інклюзивною спрямованістю навчання та виховання.

ФОРМУВАННЯ

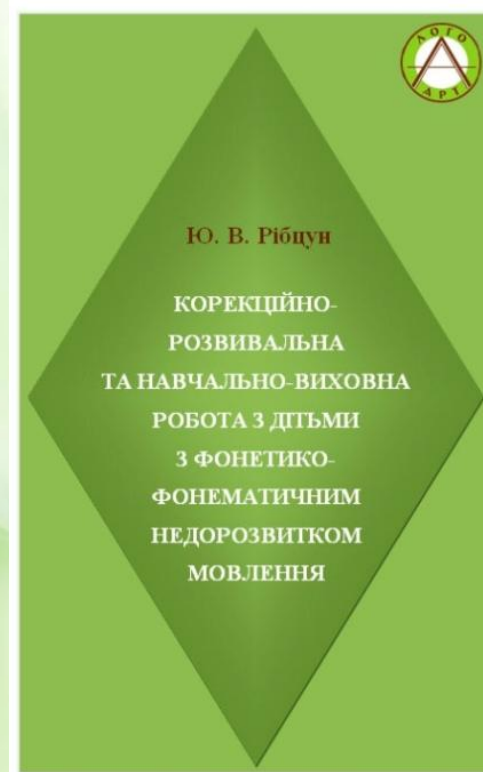
ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Одночасне досконалення фонематичних процесів, формування правильної звуковимови, збагачення словникового складу

НОВІ ЧАСИ – НОВІ ПРОГРАМИ

*фонетико-
фонематичного
недорозвитку мовлення*

*Комплексна
діагностика
та
подолання*

*загального
недорозвитку мовлення*

www.logoped.in.ua

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки
України

ФОРМУВАННЯ

ФОНОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТА МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відбувається в результаті поступового мовленнєвого розвитку.

Спочатку дитина сприймає слово як **єдиний нерозчленований звуковий комплекс**, який має певну ритміко-інтонаційну структуру.

Наступний етап характеризується **здатністю розрізняти фонем**, що входять до складу слова, з одночасним інтенсивним розвитком активного словника.

У результаті поступово формуються **тонкі диференційовані образи слів** за акустичними та артикуляційними ознаками.

ПОСЛІДОВНІСТЬ РОЗВИТКУ ФОНЕМАТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Фонематичне сприймання

Фонематичні уявлення

Фонематичний аналіз і синтез

Етапи розвитку

❖ початковий

❖ основний

❖ заключний

Початковий етап розвитку фонематичного сприймання (народження – 5-6 міс.)

Орієнтація на зразок (еталон) власного мовлення, а саме зосередження уваги на :

- ❖ кінестетичних відчуттях, що виникають в межах органів артикуляції під час мовлення;
- ❖ акустичному образі звука

Мовні дії та операції: вибір еталонів і диференціація голосних звуків у власній вимові

Розумові дії:

- аналіз кінестетичних та акустичних ознак фонем, співставлення;
- співставлення акустичного та артикуляційно-кінестетичного образу фонем у власній вимові

Основний етап (ОЕ) розвитку фонематичного сприймання (5-6 – 9-10 міс.)

Орієнтація на зразок (еталон) мовлення оточуючих людей, а саме зосередження уваги на :

- ❖ інтонаційно-мелодійному оформленні звукокомплексів;
- ❖ акустичних образах звуків і складів, які вимовляються акцентовано;
- ❖ візуальному образі звуків і складів за умов акцентованої вимови;
- ❖ ритмі мовлення оточуючих, що містить акцентовані та неакцентовані звуки і паузи між ними.

Мовні дії та операції – вибір еталонів і диференціація

- ❑ голосних звуків у мовленні оточуючих людей;
- ❑ приголосних звуків (передньоязикових, губно-губних і губно-зубних) у власній вимові та мовленні оточуючих в акцентованій та неакцентованій позиції у складах

Розумові дії:

- ❑ аналіз акустичних ознак фонем, співставлення;
- ❑ співставлення акустичного та артикуляційно-візуального образу фонем та складів у мовленні оточуючих

ОЕ розвитку фонематичного сприймання – початковий етап (ПЕ) формування фонематичних уявлень (9-10 – 12-14 міс.)

Контрольна вимова з метою співставлення власної вимови зі зразком мовлення оточуючих, а саме зосередження уваги на :

- ❖ інтонаційно-мелодійному оформленні звукокомплексів у власному мовленні;
- ❖ кінестетичних відчуттях, що виникають в артикуляційному апараті;
- ❖ акустичному образі звука, що виникає у власному мовленні;
- ❖ ритмі власного мовлення, що включає акцентовані та неакцентовані звуки і паузи між ними

Мовні дії та операції –

вибір та диференціація знайомих голосних і приголосних звуків :

- у мовленні оточуючих у коротких звукокомплексах (морфемах) за умов акцентованої вимови;
- і нових еталонів (задньоязикових, м'яких свистячих) у власному мовленні у коротких звукокомплексах (морфемах) за умов акцентованої вимови

Розумові дії:

- аналіз кінестетичних та акустичних ознак фонем, співставлення;
- співставлення акустичного та артикуляційно-кінестетичного образу фонем у власній вимові

Заключний етап розвитку фонематичного сприймання – ОЕ розвитку фонематичних уявлень – ПЕ формування фонематичного аналізу (12-14 – 18-24 міс.)

Визначення правильності чи неправильності власної вимови, а саме зосередження уваги на акустичних образах близьких за акустичними ознаками фонем

Мовні дії та операції

- вибір еталонів акустичних образів знайомих голосних та приголосних фонем;
- диференціація знайомих голосних і приголосних звуків у мовленні оточуючих у коротких звукокомплексах (морфемах) за умов акцентованої та неакцентованої позиції.

Розумові дії:

- аналіз кінестетичних та акустичних ознак фонем;
- співставлення акустичного образу фонем у власній вимові з почутим акустичним образом ;
- синтез акустико-кінестетичних та акустико-візуальних ознак фонем та звукокомплексів

Основний етап розвитку фонематичного аналізу (4-6 р.)

Зосередження уваги та усвідомлення місця конкретних звуків у словах, що реалізується у контролі точності вимови слів, морфем (коренів, суфіксів, префіксів), які входять у склад слова та граматичних закінчень.

Мовні дії та операції

- вибір конкретних фонем та звукокомплексів (морфем);
- диференціація фонем та звукокомплексів на позначення морфем і граматичних закінчень, що стоять у різних позиціях (початок, середина, кінець слова), у зверненому мовленні та власному;
- цілісне втримування слів.

Розумові дії

- порівняння слів, що різняться кількома звуками, що стоять у кінці (суфікси, граматичні закінчення, пароніми), на початку (префікси, прийменники, пароніми) та в середині слова (пароніми);
- аналіз звуків та звукокомплексів різного рівня складності

Заключний етап розвитку фонематичного аналізу, розвиток фонематичного синтезу (триває до 7 років)

Зосередження уваги та усвідомлення (контроль) послідовності звуків у слові, що виражається у контролі точності вимови слів, морфем (коренів, суфіксів, префіксів), що входять у склад слова та граматичних закінчень.

Мовні дії та операції

- цілісне втримування слів;
- усвідомлений вибір фонем, які стоять у різних позиціях в слові;
- встановлення фонем у чітко виражених послідовностях.

Розумові дії:

- аналіз та синтез звуків у словах та складах

Труднощі формування фонематичної системи при неврологічних порушеннях

Проявляються у недостатності слухомовленнєвого ритму та порушенні динамічного праксису. У ранньому віці малюк може не розрізняти немовленнєві звуки (скрипи, плески, транспортні та предметні шуми). Можуть бути порушені невербальні слухові функції – дитині складно запам'ятати чи впізнати мелодію, впізнати голоси навіть близьких людей по телефону чи записані на магнітофон, їй важко розрізнити тривалість звука, сприймати його тембр, локалізувати звуки у просторі. У подальшому, переключаючись із одного звука на інший, дитині важко поєднувати звуки, склади, будувати фразу.

Слід пам'ятати, що **ритм** впливає на активізацію діяльності аналізаторних систем, становлення міжаналізаторних зв'язків і розвиток інтегративної діяльності мозку.

Ознаки низького рівня фонематичного сприймання

Низький рівень фонематичного сприймання, що має в своїй основі неврологічну природу, проявляється в тому, що:

- ❖ діти нечітко розрізняють на слух фонемі власного та чужого мовлення;
- ❖ їм властиві недостатність слухомовленнєвого ритму та порушення динамічного праксису;
- ❖ вони припускаються численних помилок при передачі ритмічного малюнка на рівні слова;
- ❖ виявляються невідготовленими до елементарних форм звукового аналізу та синтезу.

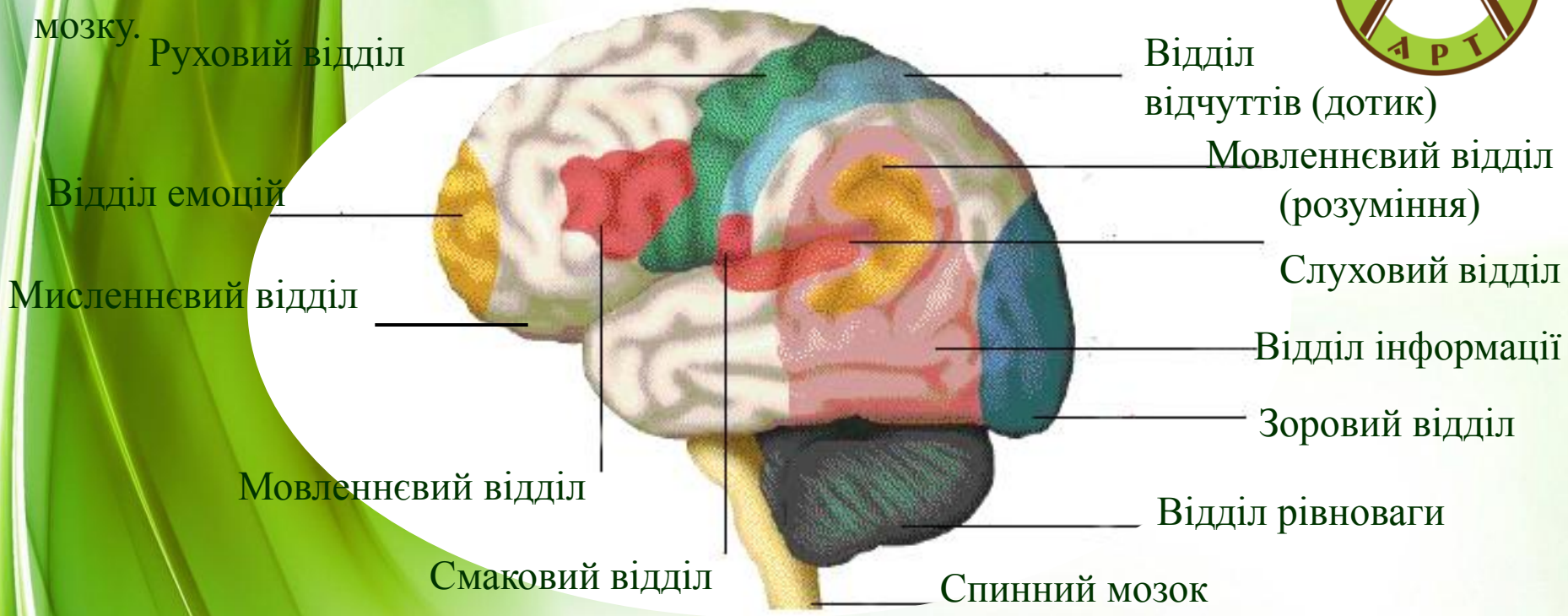

Зовсім не випадково у дітей із несформованим фонологічним компонентом мовленнєвої діяльності виникають труднощі в оволодінні грамотою. У школі такі діти часто стають невстигаючими, особливо з предметів мовного циклу.

Порушення фонематичних процесів

Переважно виникають при ураженні **домінантної півкулі** кори головного мозку.

При ураженні **скроневої долі** спостерігаються первинне порушення фонематичного сприймання та диференціацій; **первинних і вторинних сенсорних зон скроневої долі** – труднощі сприймання узагальненого звукотипу фонем, розрізнення фонем за їхніми акустичними ознаками, їх запам'ятовування (сенсорна алалія), затримка розвитку слухомоторних координацій, емоційного осмислення мовлення; **тім'яної долі** – вторинне порушення фонематичного сприймання, що є наслідком неточного уявлення артикуляційного образу фонем; **лобної долі** – труднощі у формуванні фонематичного аналізу

Типологія помилок при порушенні фонематичних процесів

Помилки, які свідчать про недорозвиток у дітей фонематичних уявлень

- ❖ під час звукового аналізу заміни одних фонем іншими опозиційними (глухих дзвінками та навпаки);
- ❖ заміни одних фонем іншими, що різняться місцем утворення (передньоязикових задньоязиковими, верхньоязикових нижньоязиковими, передньоязикових середньоязиковими, носових ротовими тощо); способом творення (фрикативних африкативними, зімкнених щілинними, прохідних вібрантом); участю середньої частини язика (твердих – м'якими), участю м'якого піднебіння і язичка (носових – ротовими).

Помилки, які свідчать про труднощі контролю під час аналізу фонем у слові

- ❖ заміна послідовності звуків у слові;
- ❖ пропуски окремих звуків у слові під час аналізу (відсутня певна закономірність);
- ❖ називання зайвих звуків у слові;
- ❖ декількаразове повторення одного і того самого звука або їх комплексу.

Типологія помилок при порушенні фонематичних процесів

Помилки, які свідчать про труднощі звукowego аналізу

- ❖ невміння виділити звук зі слова;
- ❖ виділення цілого складу замість окремого звука;
- ❖ невміння визначити місце звука в слові.

Помилки, які свідчать про труднощі звукowego синтезу

- ❖ пропуски другого приголосного звука при збігах приголосних;
- ❖ пропуски приголосних звуків у середині та в кінці слова;
- ❖ пропуски голосного звука, який стоїть після приголосного.

Формування фонологічного компонента мовленнєвої діяльності

- ❖ розвиток здатності локального сприймання немовленнєвих і мовленнєвих звуків;
- ❖ орієнтовно-пошукова реакція на звук;
- ❖ процеси запам'ятовування та впізнавання у всіх видах пам'яті (вербальної, рухової, образної, афективної);
- ❖ формування широкого діапазону звукових сигналів, інтонаційних характеристик мовлення з їх фіксацією в пам'яті дитини;
- ❖ функцій аналізу та синтезу в ході роботи над складом, словом, реченням.

Основні розділи корекційно-розвивальної роботи

Розвиток слухового сприймання,
уваги та пам'яті

Удосконалення чуття ритму

Основні завдання розвитку фонематичного сприймання

- ❖ розширення меж слухового сприймання;
- ❖ розвиток слухових функцій, спрямованості слухової уваги та пам'яті;
- ❖ формування основ слухової диференціації, регулятивної функції мовлення, уявлень про різну інтенсивність немовленнєвих і мовленнєвих звуків, здатності диференціювати немовленнєві та мовленнєві звуки.

Прийоми корекційної роботи

- ❖ залучення уваги до предмета, який звучить;
- ❖ дії у відповідності зі звуковим сигналом;
- ❖ визначення місцезнаходження джерела та спрямування звука;
- ❖ ознайомлення з характером предметів, які звучать;
- ❖ розрізнення звучання шумів і музичних інструментів;
- ❖ запам'ятовування послідовності звучань (шумів предметів);
- ❖ розрізнення голосів;
- ❖ реагування на гучність звучання;
- ❖ впізнавання та розрізнення голосних і приголосних звуків;
- ❖ виділення слів із мовленнєвого потоку;
- ❖ розвиток наслідування немовленнєвим і мовленнєвим звукам;
- ❖ розрізнення та запам'ятовування ланцюжків зі звуконаслідувань.

Основні завдання по удосконаленню чуття ритму

- ✓ формування ритміко-інтонаційної складової мовлення;
- ✓ побудова асоціативних зв'язків на основі скоординованої роботи мовнорухового, мовнослухового та зорового аналізаторів;
- ✓ розуміння речення як лексичної одиниці, що характеризується ритміко-інтонаційною завершеністю;
- ✓ знайомство з ритміко-інтонаційними характеристиками голосних звуків;
- ✓ розвиток сенсомоторних компонентів, чуття ритму.

Прийоми корекційної роботи

- ❖ відтворення ритму у рухах та іграх;
- ❖ ходьба та марширування під музику;
- ❖ рухові вправи з ритмічним звуковим супроводом;
- ❖ ритмічні вправи для рук і ніг;
- ❖ відтворення заданого ритмічного малюнка відстукуванням та відплескуванням;
- ❖ розвиток дій рухової та ритміко-інтонаційної активності;
- ❖ знайомство з силою голосу та різною інтенсивністю немовленнєвих і мовленнєвих звуків;
- ❖ розвиток мовленнєвих вокалізацій;
- ❖ знайомство зі схемами ритму;
- ❖ співвіднесення ритму зі схематичним зображенням;
- ❖ довільна ритмічна вимова голосних звуків і звукових ланцюжків;
- ❖ диференціація ритмічних малюнків;
- ❖ відображення певних якостей руху;
- ❖ ритмічне чергування об'єктів з опорою на зорове сприймання.

Дякую за увагу!

